

40) Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի
 ներին նոցա աշխատութիւնների եւ ուժգնութիւնների ընկե-
 րաւոր գնահատութեամբ:

Եւ ինչպիսիք խոստումներ:

ա. քաջ ամսով արանկալից զայն ժամի վաղիս շատաւ ամ (ՕԶ)

ա. Զրաւորութիւնով աշխատանքով հաւանութիւն, որ կը լինի անդակե-
 իւր մէջ ամբողջ մի խմբակաւ կանոն, զի յոստանք, որ մեր պաշ-
 տօնները պատկանի ընկերն ու գործող կրօններն, որքան իւր-
 բեանց համար յարմար եւ հնարաւոր կգատեն:

ա. Երբ որ ամբողջութեամբ զայն ժամիս մասնակա վաղիս աւելի (ՃԶ)

Եւ ինչպիսիք խոստումներ:

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

ՄԵՐ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԽԵՆԻՐ ԵՂԱՆ Է ՄԻՆՉԻՆՈՒ ՈՒՍՈՒՄԵՆԱԿԱՆ ԶԱՐԳ:

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

Երբ որ Երեմիայի գործակցեն իրանց ընկեր յուր Երեմիայի

ա. քաջ ամսով զայն ժամիս շատաւ ամ (ՕԶ)

հարողանալի իսկ հազարներ կանան թշուառ մանուկներ իւր
կիկնի մեր յայտկացեալ ազգերու պատմական փառքի կեանք
նին միտն հեղանեան պղծութիւնը կրադարձրով իւր հեւա-
ցնէ իւր մեջ անճղանութիւնն ու միայն զժամանակս զժամանակս
Արդարութիւն պիտի ասեմ մեր չնայե՞րը փառքով հեղանեալ
մոլ քնացանգ աշխարհ ծոյլ ծայր մոլորի մայրաքաղաքս զմե
-ս Բարի մախանձ զենեցողը հեղաշարժան արտեմ զմարդոյ
ներքից արդան իսրայէլ ըմպող զմեցի ծոյր մի քաղաք զմե
-ս Հարաւորդ Ես ջիւժ առնեմ մէկը միտն իսկութեանը լայն հարձ
տութիւնը մեր մէջ ընդհանրապէս փառք հեղադրածով իրան
արկղով ման Երազմէ քէ իւր իւր ժամանակս հասկնայ ծոյր
տաւորութիւն մեծ մէջ, իւր ազգականներ իւր տղա մեծը հարստ-
հարեղութեան արեւելոյ իւր ընտանիքին մտնին էլ միտն ուր մե-
ւանկեր պատիւն զեւ սովորեցնում է նորան արեւելոյ իւր (միտն) ի
կրկններին (յիւր) իւր արեւել Եւ զաշխարհը (փառք) Եւ իւր
նի դրած իւր դահլիճի մէջ, ահաւասիկ բոլոր նորա արեւել
-անորա մէջ մեւ արեւել արեւել իւր իւր Եւ իւր արեւել արեւել
-գամ իւր իւր մեւ արեւել արեւել իւր իւր Եւ իւր արեւել արեւել
-րի որին հեղաշարժ համար արեւել իւր իւր արեւել արեւել
-մանկերուն մէջ մեւ իւր արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
-Հարաւորդ մեր մէջ հանդիստ իւր արեւել արեւել արեւել
միտն դրան վերայ է իւր իւր արեւել արեւել արեւել արեւել
թէ եկած են հրաւիրելու իրան արեւել արեւել արեւել արեւել
ի հաղկերութիւնս զմե միտն արեւել արեւել արեւել արեւել
Եւ իւր արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
-Հարաւորդ մեր մէջ հանդիստ իւր արեւել արեւել արեւել
ընդգէմ կարեւոր հարաւոր մեւ միտն արեւել արեւել արեւել
-Միտն հարաւոր իւր իւր մեր մէջ արեւել արեւել արեւել արեւել
տարակութիւն ծոյլ ծոյլ արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
չունենալով իւր արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
միտն արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
-Եւ իւր արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
հեւ Եւ իւր արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
միտն արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել
միտն արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել արեւել

նախադասելու ամբողջից: Նաև ընկալած զայն անհատական
 անձնարարութիւնը չի դատարարողի: Իսկ ինչ որ ինքն
 յաճիրը չէ ընթանում յառաջ, որովհետեւ ունի պատճառ,
 նա մեղք է համարում քրիստոնեաների քայլերին հետեւիլ:
 Տաճկի վերայ չէ երեւում անդգայութիւն, նա ասում է թէ
 քաճկութիւնը կը պարտաւորի եւ կկորցնէ իւր սրբութիւնը: Եթէ
 հեազել քրիստոնեաների կրթութեանը: Այս խօսքերը գոնէ
 ճշգրտւեն ջերմեռանդութենից դէպի իւր կրօնը: Հարուստ
 աւաճիկը նուիրում է իրան աղօթատեղերի, ստանում է ամական,
 որ մեծարում է նորան իւր ազգի մէջ եւ այնուհետեւ իւր օրհ-
 ամիքի մէջ նա մտնում է ջերմեռանդ դէպի իւր կրօնը: Արդեօք
 ունինք մենք մի այդպիսի յատկութիւն: . . . Նուշգալ ցմմ
 - Եւ իհարկուհի ներքին մի կամ երկու անգամ մտնելով
 եկեղեցի, փառք եւ պատիւ են համարում անցնել սեղանի
 առջեւ, աղքատ դասի տեւական զննելը նոցա համար ան-
 պատուութիւն է: Նա շուտ շուտ նայում է ժամացոյցին եւ
 հասարակութեան մէջից հեռանալ է մտածում: Գմմ ցմմ Դ
 րդ եթէ հարկւածի որդին պրտած է մի Թրանսպոն շուրջ եւ
 սովորած է մի քանի բառ արաբերելու փրանսերէն, նա կար-
 ծաւմէ իրան երկնապարգէս: Հայր նորա աչքին որդին չափ
 չէ երեւում: միայն թէ որոնէր մի օտար կին, որի հետ զբաղէր
 օտար լեզուախօսութեամբ: Եւ իւր շուրջ գտնվող օտար տար-
 րի վերայ նայէր ծաղրածութեամբ: Գմմ ցմմ Դ
 մա Հայ հարուստը բաւ չէ, որ զուրկ է ջերմեռանդութենից
 դէպի իւր կրօնը, եկեղեցին եւ աղգութիւնը: Եթէ առաւօ-
 տեան յարկարծ պատահում է նորան մի քահանայ, նա հազար
 տեղ անգամ պարսաւելայս դէպքը եւ ասել: Ո՛հ, գործս
 պիտի կարգի, քահանայի երեսեմ տեսել: Ի՞նչ են նշանակում
 այդ խօսքեր: Եթէ ոչ մոլութիւն, որի մէջ խեղդվում է նա: Գմմ
 - Հայ աստիճանաւորը «կօկարդը» (ճակատանշանը) ճակատին
 անցնեցած, ասորում է անդգայութեան մէջ եւ երազում է պաշ-
 տօնական թղթերի օւղղութեան վերայ: Դէպի Հայի քաղաք մտնը
 ունեցել է արհամարհանք, իսկ հարուստ մասի սեղանի շուրջ
 պնդելը, արգար կամ անուղիղ նորան ձայնակցելը, մի փոքր կըշ-
 տացնելու համար շողոքորթելը բնական է դարձել նորահամար:

Համալսարանների մէջ ուսած Հայեր քառասնամեայ շրջանում եւ ոչ մի զգալի օգուտ են տուել ազգին, բացի շատ սակաւ բացառութիւններից. նորա եւս իրանց անունը որոնել են արքունական ծառայութեան մէջ: Եւ զոհո՞ւմ է գրմի տմնոցա բոլոր պարապմունքը քնքոյ՜ սեռի հետ պտտելի կաքաւել, իրանց գոյութիւնը համարել գերբնական, եպան մի նպատակայն տարրին կամ ժողովրդին, որի մէջ նա ապրումէ կամ պատկանումէ, նորան եւ ոչ ինչ փոյթնոքա իրանց բարձրը մտքեր եւ խելքեր շղթայել են, գերեզմանի մէջ ազատ ասպարէզ ընծայելու համար միայն:

Մենք մեր յիտագիմութեան պատճառ հոգեւորականութիւն ենք կարծում . . .

Այս կարծիքներ եւս համարվում են ծուղութեան եւ անըզգայութեան ծնունդ: Եւ կարծեմ մի անգամ ասացի, որ մեր հոգեւորականութիւնը պարզ է եւ առանց եղբիտական ուղղութիւնի:

Մենք ունինք մեր մէջ եւ հայ խմբագիրներ անգամ: Ուրեմն մեր գրականութիւն ծաղկած է, այլ ինչ աւելորդ խօսք: Հային քիչ շատ փառաւորոցն իւր պատմական եւ վրօնական գրականութիւնն է, դարբեր առաջ լոյս ընծայում: հոգեւորականների միայն աշխատասիրութեամբ:

Այնուհետեւ մենք չենք անել մի զգալի ժողովրդին բարոյապէս դորդող հեղինակութիւն, որ համարվէր հայութեան վերածնելութեան սկիզբը եւ ոյժը: Եւ քաղաքականութեան ծանօթ անձն չեմ եւ քաղաքակրթութեան մէջ կազմում եմ: Գրօ: Մեր պատուելի խմբագիրներ չունենան հայկական հարցի մէկը պահանջում էր Թիւրքիայի Հայերի միութիւն Ռուսիայի հետ միւսը ինքնավարութիւն եւ ինքնագաւառում էին Տաճիկների հարստահարութեան վերայ եւ ձեւացնում էին հայ հասարակութիւնը մի խեղձ, ողորմելի եւ գթութեան կարօտ ժողովուրդ: Սա ճշմարիտ է, եւ ականատես եմ Հայի թշուառութեան ամեն ուրեք սկսելով Միջերկրականի փերից մի կողմ դեռիլ Եգիպտոս եւ Դամասկոս եւ յետոյ Կիլիկիայի Փարս Ասիայի գաղտնեւում մինչեւ կատալից եզերքը: Ճշմարիտ

էնորա համար, որ Հային երկայ դրու թիւնը նահապետական է, նա չունի բարոյական եւ մտաւորական ոյժ հալածելու հարստահարութիւններ: նա անկիրթ է եւ նորա ընդունակութիւն բարձր չէ իրան շրջապատած օտար ցեղերի կրթութենից:

Ահաւասիկ եւ հարստահարութիւնների պատճառը: Եթէ Հայն կրթվէր, ինչպէս պահանջում է 19րդ դարի գաղափարը, եթէ նա ունենար իւր մէջ ընկերութիւններ ուսումն եւ արհեստը յառաջ տանելու, եթէ Տաճկաստանի մէջ անգամ հարուստ Հայն չհրաժարէր իրան Հայերից, միջամտութիւն չունենալով նորա նիւթական եւ բարոյական կեանքի մէջ, պարզ է, որ Հայն պիտի հարստահարվէր եւ յայ դէպքերը պատահելու են մինչեւ Հայի գերեզմանը կամ նորա վախճանը:

Ստրկութիւնը մեզ համար ստեղծում ենք մենք մեր ձեռքերով, բայց եթէ մեր մէջ լինէր բարձր ուսում, արհեստ, բարոյական ոյժ, մենք կարող էինք ազդել մինչեւ անգամ կատաղի ցեղերի վերայ:

Հայ խմբագիրներ սրբութիւն են համարում յարձակել այս կամ այն ինչ հոգեւորականի վերայ, հոգեւոր վարչութեան վերայ, քննում են նոցա գործեր առանց չափելու յարձակմունքից յառաջ գալիք բարոյական օգուտը կամ վնասը: Եթէ գոնէ իրանց անձնատրաստան դատողութիւնները ճշմարտանման լինէին եւ ոչ թէ սխալ միանգամայն եւ կարծես ցոյց տալու նպատակով թէ ահա մենք ազգը կսիրենք, ազգի ցաւերն կհոգանք, մենք առաւել լաւ կհասկանանք գործերն, ուրիշներին կդատապարտենք, ինքներս անգործ մնալով . . .

Ես չեմ պաշտպանում ընդհանուր հոգեւորական դասը, ունինք մենք եւ անգուսպ, անզգայ հոգիւորականներ, որոնց ուղղելու համար հարկաւոր է մի ուրիշ միջոց, բայց եւ այնպէս, հոգեւորականների վերայ յարձակելով ընդհանրապէս, բացի վհատութիւն նոցա կողմից յառաջացնելուց, անշրջանկատ եւ ապերախտ համարված պիտի լինին: Միւս կողմից լրագիրների ձայնին լսել անգամ կարելի չէ, որովհետեւ չունին նոքա հաստատամիտ, ինքնակայ եւ ճշմարտասէր թղթակիցներ, գոնէ մեր Բագուի թղթակիցներ, իբրեւ մի երկու վաճառականի գործիք, հաղորդել են լրագիրներին ամենասուտ

լուրեր, միակողմանի գնահատարարութիւն, կրքերի ծնունդը՝ որ կարծես սոքա բնական են մեզ համար։ Մեր լրագրիւրներ չեն խօսում առեւտրական ուղղութեան վերայ, արհեստի կամ նոր գիւտերի վերայ, նոքա չունին բանասիրական կամ բարոյական մաս, վերջապէս հայ թերթեր ներկայացնում են միջնադարեան երեւոյթ, որի արգասիքը լինում է գորգեւ գրգռել հասարակութիւնը ի կռիւ, ի պատերազմ, ի յուզումն կիրքերի՝ եւ սա ծառայութիւն չէ ազգին, այլ վնաս եւ վտանգ։

Հայ խմբագրութիւնն եւս կրօնականներից է պահանջում մեր յառաջագիմութիւնը, կրօնականն ունի բարոյական միտք ոյժ եւ մեծաւ մասամբ գործում է։ Նա ունի ճեմարան, ամեն ուրեք ծիսական դպրոցներ, զոհում է եկեղեցական արգիւնքը՝ ընտրում է մեղանից հոգաբարձուներ։ Բաւ է այդ չափս մեզ համար։ Տեսնենք մենք ինչ ենք անում, մեր հոգաբարձուներ ի՞նչ են կատարում, — եւ ոչինչ։

Լեզուով շինում ենք Վանի կամ Վարազի մէջ ուսումնարան, փողեր ենք ժողովում, իսկ հաշիւը եւ փողը մնում է մեր արկղում։ Ահաւասիկ մեր գործ։ Ուրեմն, ո՞րտեղ են մեր խրմբագիրների բարձր նախագծեր (պրօէկտներ), նպատուղ ազգային յառաջագիմութեան, ո՞ր են նոցա նախագծեր, որոնք նպաստէին հաստատելու մի ընդհանուր ընկերութիւն եւ կեդրոնական ճեմարան իւր արուեստական ճիւղով։ Ո՞ր են նոցա նախագծեր եւ աշխատութիւններ նուիրակներ պատրաստելու ամեն քաղաք, որոնք հասկացնէին, համոզէին ամեն ուրեք ժողովրդին իւր ապագայ յառաջագիմութեան համար։ Ուրեմն յարձակմունքի փոխանակ հարկաւոր է գործել եւ նպաստել։ Ահաւասիկ այդ պիտի մի սկզբունք կատարատէ Հային ապագայ եւ կազատէ հարստահարութենից։ Մեր ներկայ խնդիրն եղած է ուսումնարանական հարցնեղ գիրքով, որից Հայն եւ ոչ մի բարոյական եւ նիւթական նպաստ կարող է ունենալ, եթէ այս խնդիրը չընդարձակվի եւ չիրագործվի մարդավարի կերպով։